

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak¹

Doç. Dr. Elif Yılmaz²

Özet

Bu çalışmada İstanbul'un gözde semtlerinden Nişantaşı'nın az bilinen yoksul yerleşimlerinden biri olan ve İstanbul'un en eski gecekondularının yer aldığı Yolaltı Barakalar Sokak incelenecektir. Çalışmada barakalarda yaşayan sakinlerin sosyo-ekonomik profilleri çizilmeye çalışılmış, İstanbul'a göç ve Nişantaşı'na yerleşme hikayeleri irdelenmiş, barakalardaki yaşam koşulları, birbirleriyle ve "seçkin" komşularıyla ilişkileri sorunsallaştırılmıştır. Böylece yerleşimin İstanbul'un diğer gecekondularla bölgeleri ile karşılaştırılması da mümkün olmuştur. Yerleşimin eski olması ve sakinlerinin büyük çoğunluğunun çok uzun süredir burada yaşıyor olmaları nedeniyle tipik bir gecekondular mahallesinden farklı kimi özellikler taşıyan; buna karşın maddi ve fiziki koşullarıyla semte uyum sağlayamayan yerleşimin geleceğiyle ilgili projeksiyonlara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: göç, gecekondular, yoksulluk, komşuluk.

Summary

This article surveys one of the least known, poor squatter settlements, "The Yolaltı Barakalar Street" of İstanbul. Although Nişantaşı is one of the wealthiest residential area in İstanbul, it is in this district. The study examined the socio-economic profiles of the people settled in the mentioned squatter neighborhood. Their migration to İstanbul, their background stories, the living conditions in the cottages, their relations with each other and their elite neighbors were also investigated. Consequently the settlement could be compared with other shanty districts of İstanbul. Because the settlement is old and the inhabitants have lived there for a very long time, the area displays different characteristics from a typical squatter district. On the other hand with its material and physical conditions it is not well adjusted to the neighborhood. At the same time the study includes projections for the future of the area.

Keywords: migration, shanty houses, poverty, neighborhood

¹ Bu makale 28-30 Nisan 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
eylmaz99@yahoo.com

İstanbul'un Baraka Hali: Yolatı Barakalar Sokak

Giriş: Kavramsal Çerçeve ve Tarihsel Arka Plan

“Nişantaşı semti adını, on sekizinci yüzyılın sonuyla on dokuzuncu yüzyılın başında reformcu ve batılılaşmacı padişahların III. Selim ve II. Mahmut spor olsun, keyif olsun diye boş tepelere nişanladıkları okların düştüğü, bazen de tüfekte vurdukları boş testilerin kırıldığı yeri işaretlemek için dikilen (üzerinde de olayı anlatan bir iki mısra yazılan) taşlardan alıyordu. Osmanlı padişahları batılı konfor, değişiklik fikri ve verem korkusuyla Topkapı Sarayı'ni terk edip Dolmabahçe ve Yıldız'a yaptırdıkları yeni saraylara yerleşince, buralara yakın olan Nişantaşı tepesinde vezirler, başvezirler, şehzadeler büyük ahşap konaklar inşa ettirdiler”³

Orhan Pamuk'un da belirttiği gibi padişah III. Selim 1794-1795'te bugünkü Teşvikiye Camii'nin avlusuna ilk nişan taşını diktirmiş ve buraya bir mescit yaptırmıştır. Dolmabahçe Sarayı'na taşınan padişah Abdülmecid 1853-1854'te Teşvikiye Camii'ni yeniletir, burada bir mahalle kurulmasını istediğini iki anıt taşta kazıtır. İskana açılan yörede on yıl içerisinde Sırp Knezi Mihal Bey'in misafir edilip, ağırLANACAĞI büyüklükte konaklar yapılır. Semt, 19. yy'da İstanbul'un en gözde mekanı olan Beyoğlu'na yürüme mesafesindedir ve 1870'teki Beyoğlu yangınında evsiz kalan ve ciddi bir sermaye birikimine sahip olan Levantenler ve gayrimüslimler tarafından da yerleşim alanı olarak seçilmiştir. Bu durum, Nişantaşı'nın konut alanı olarak gelişmesinde rol oynamış, böylece 20. yy başlarında Levantenlerin ve gayrimüslimlerin yanısıra vali, paşa gibi devlet yöneticilerinin de konaklarından oluşan; seçkin bir semt ortaya çıkmıştır.⁴

Cumhuriyet'in kurulmasının ve Ankara'nın başkent olmasının ardından semtin çehresi ve sakinleri de değişmeye başlamıştır. 1939'da Lütfi Kırdar'ın belediye başkanı olmasıyla konaklar apartmanlara dönüşürken; Mübeccel Kıray'ın da belirttiği gibi Nişantaşı da “zengin tüccar evi – mahallesi” olarak Şişli'ye doğru genişlemeye

³ Orhan, Pamuk, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s:33.

⁴ A. Zeynep, Mağgönül, *'Seçkin' Semtin 'Seçkin' Sakinleri: Teşvikiye – Nişantaşı*. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s:20-28.

başlamıştır. Yine bu dönemde (1940'lı yıllarda) İstanbul'un en eski gecekondu mahallesi Nişantaşı'nda kurulmuştur.⁵ Kuruluşundan itibaren üst sosyo-ekonomik sınıfa mensup kişilerin ikamet ettiği; seçkin, nezih bir semt olarak nitelendirilen Nişantaşı'nın aynı zamanda önemli yoksul yerleşimlerine ev sahipliği yapan bir bölge olduğu, İstanbul'un ilk gecekondu mahallesinin (Teneke Mahallesi) semtte yer aldığı pek bilinmemektedir. Çalışmamızda bu yerleşimlerden biri olan Yolaltı Barakalar Sokak incelenmektedir. Hüsrev Gerede Caddesi'nin paralelinde yer alan geniş bir vadinin yamacına eğreti bir şekilde yerleştirilmiş olan bu sokakta çok sayıda baraka yer almaktadır. Yolaltı Barakalar Sokak'ta yerleşimin ilk ne zaman başladığına ilişkin elimizde kesin bilgiler bulunmamakla birlikte; çalışma kapsamında gerçekleştirdiğimiz görüşmelerdeki katılımcıların beyanlarına bakıldığında, ilk yerleşimlerin 1940'larda tek tük inşa edilen barakalarla birlikte başladığı anlaşılmaktadır.

Kıray, İkinci Dünya Savaşı sonuna dek yerleşmek üzere dışardan şehirlere gelenlerin, şehrin dışındaki "sahipsiz" arazide kendilerine bir yer edindiklerini, sayıları az olduğu ve şehrin dışındaki toprağa zaten talep olmadığı için kent/kentli için sorun haline gelmediklerini belirtiyor. Ona göre, kente çok kısa sürede asimile olan 'Teneke mahalleleri' her zaman görülmüş ama sayıları hep sınırlı kalmıştır.⁶ Ancak, 1950'li yıllarla beraber, Marshall Yardımı ile başlayan tarımda modernleşme ve büyük kentlerde sanayileşme projeleri köyden kente göçü arttırmış ve hızlandırmış; göç edenlerin barınma ihtiyacı ise, genellikle kamu arazilerine yapılan gecekondu ile karşılanmıştır. Gecekondu, "başkasının arazisine, imar mevzuatına aykırı (ruhsatsız) ve izinsiz olarak yapılan, düşük standartlı, derme çatma baraka" olarak tanımlanabilir. Gecekondu olarak betimlenen yapı sağlık, teknik, estetik ölçütlere de uymaksızın inşa edilir. Gecekondunun iki temel özelliği konutun yapıldığı toprağa ve konutun yapımında işçiliğe para ödenmemesidir. Başkasının (çoğunlukla devletin) arazisi üzerine, kullanıcıların kendileri ve yakınları tarafından, mümkün olan en ucuz malzeme ile "barınma amaçlı" olarak yapılan bu binalarda işgalci, yapımıcı ve kullanıcı aynı kişilerdir. Bu tür bir kavramsallaştırma kentte varolmayı sürdürebilmek için bu yolu

⁵ A.g.e., s:26-30.

⁶ Mübeccel B., Kıray, *Kentleşme Yazıları*. Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003, s:20.

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

seçen gecekonduluların aynı zamanda “yoksullar” olarak algılanmasına neden olmaktadır.⁷

Nişantaşı'nda iki farklı yaşam tarzı kendi özgünlükleri içerisinde şekillenmiş ve kendilerine özgü bir tarihsel süreç içerisinde oluşumlarını tamamlamışlardır. İşte, Yolaltı Barakalar sokak da Nişantaşı'nda ama Nişantaşı'ndan bağımsız bir yoksulluk adacığdır. Aşağı yukarı aynı tarihlerde inşaa edilen Teşvikiye'nin lüks apartmanları, çukur bir alana yerleşik bu barakalara yukarıdan bakmakta ve 80 yıla yakın bir zamandır bu iki ayrı dünya birbirleriyle komşu olarak yaşamaktadırlar. Çalışmamız öncelikli olarak; bu iki ayrı dünyadan gizli kalmış olanının genel bir profilini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ikinci hedefi ise Nişantaşı'nın elit sakinleri ile uzun yıllardır devam eden komşuluğun barakaların sakinleri üzerindeki etkisini anlamaktır. Aralarındaki gelir eşitsizliği ve kültürel farklılığının etki ve sonuçları da çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

Yöntem

Saha araştırması için seçilen yöntem “derinlemesine mülakat”tır. Bu nedenle çalışma kapsamında 220 açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme kılavuzu hazırlanmış ve katılımcılara uygulanmıştır.⁸ Örneklem belirleme aşamasında öncelikle araştırma nüfusunu belirlememiz gerekmektedir. Ancak, barakaların girift yapısı resmi kurumların bile hane sayısını tam olarak belirlemelerini engellemektedir. Çünkü dışarıdan tek bir ev gibi gözüken bir bina aslında; bağımsız iki üç evi içinde barındırabilmekte ya da aynı avlu içinde 3-4 barakadan oluşan bir yapı grubu tek bir aile tarafından kullanılıp “ev” olarak tanımlanabilmektedir. Saha araştırması sırasında yaklaşık 100 hanenin yaşadığına kanaat getirdiğimiz barakalarda 50 hanede görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması için rastlantısal örneklem ve kartopu örneklem

⁷ Sema, Erder: *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s:19.

⁸ Soruların hazırlanması ve mülakatların gerçekleştirilmesindeki yardımlarından dolayı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji yüksek lisans programının o dönem öğrencilerinden Linda Barış, Esra Huri Bulduk, Devran Çakmak, Betül Kazan, Ali Keleş ve Egemen Yılığür'e teşekkürü bir borç bilirim.

yöntemleri birarada kullanılmıştır. Mahalle muhtarı ile gerçekleştirilen ilk görüşmenin ardından muhtarın referansıyla gitmiş olduğumuz evlerde ve bu evlerdeki katılımcıların bizi gönderdiği adreslerde gerçekleştirdiğimiz mülakatların yanısıra kapı önünde otururken rastladığımız ya da rastgele bir kapı almak suretiyle gerçekleştirdiğimiz görüşmeler de olmuştur.

Saha Araştırması Verileri

Bu bölümde barakalarda yapmış olduğumuz görüşmeler doğrultusunda öncelikle katılımcıların sosyo-ekonomik profilleri çıkartılmaya çalışılacak, ardından kente göç ve barakalara yerleşme süreci irdelenecek, barakalardaki yaşam koşulları, birbirleriyle ve semtin “seçkin” sakinleriyle ilişkileri ortaya konacaktır.

a) Demografik Veriler

Tablo 1 – Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş Grupları	Sayı	Yüzde
-20	6	12
20-29	12	24
30-39	18	36
40-49	6	12
50-59	5	10
60+	3	6
TOPLAM	50	100

Çalışma kapsamında görüştüğümüz katılımcılar cinsiyet bakımından eşit bir dağılım sergilemektedirler. Katılımcıların yaşları ise 18 ile 62 arasında değişmektedir. %60’ı 20-39 yaş grubunda olan katılımcıların yaş ortalamaları 38’dir. Katılımcıların medeni durumlarını incelediğimizde 30’unun evli, 12’sinin bekar, 6’sının boşanmış, 2’sinin ise dul oldukları görölmektedir. Gelir dağılımının yanısıra yerleşim sakinleri arasındaki bir diğer ayırım nedeni de medeni durumdur. Barakaların sakinleri “aileler” ve “bekarlar”

İstanbul'un Baraka Hali: Yolatı Barakalar Sokak

olarak iki ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Ancak “bekarlar” tanımını zaman zaman erkek arkadaşları ve/veya akrabaları ile birlikte bekar evlerinde yaşayan, inşaat işçiliği, garsonluk gibi işler yapan ve kazançlarının önemli bir bölümünü memleketteki eşlerine ve çocuklarına gönderen, aslında evli erkekler için de kullanılmaktadır.

Hanehalkı büyüklüğünü incelediğimizde evdeki kişi sayısının 1-9 arasında değiştiğini ve barakalarda ortalama 3-4 kişinin yaşadığını görmekteyiz. Bekar katılımcılardan 3'ü yalnız yaşarken; 9'unun anne, kardeş, yeğen gibi bir akrabalarıyla yaşadıkları görülmektedir. Evli, boşanmış ve dul katılımcıların sahip oldukları çocukların toplam sayısı 79'dur. Bu da katılımcıların ortalama iki çocuk sahibi oldukları anlamına gelmektedir.. Hiç çocuk sahibi olmayan çiftler olduğu gibi; 6-7 çocuğu olan katılımcılara da rastlanmıştır. Yine de diğer gecekondü bölgelerinde sokaklarda görülen çocuk yoğunluğunu yerleşimde görmek mümkün değildir. Süreklileşmiş kent yoksulluğu bölgeleri çok yoğun genç nüfusu barındırmaktadırlar. Yaşam koşullarının düşüklüğü nedeniyle ölüm yaşının düşük oluşu ve doğurganlığın yüksekliği bu durumu beslemektedir. Bu bölgelerde genellikle sokaklarda çok sayıda sayıda çocuk ve genç bulunur. Çalışmamızda ise bekarlar dışarıda tutulursa yaşlı sayısı oldukça fazla ve doğurganlık görece olarak düşüktür. Yaş ortalamasının yüksekliği, aile başına düşen çocuk sayısının düşüklüğü ve ailelerin büyük çoğunluğunun çekirdek aile olması gibi veriler yerleşmiş bir nüfusun varlığına işaret etmektedir.

Tablo 2 – Katılımcıların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	1	2
İlkokul terk	2	4
İlkokul mezunu	30	60
Ortaokul terk	5	10
Ortaokul mezunu	5	10
Lise terk	2	4
Lise mezunu	2	4
Üniversite terk	-	-
Üniversite mezunu	3	6
TOPLAM	50	100

Katılımcıların eğitim durumlarını incelediğimizde, %6'sının zorunlu olmasına rağmen ilkokul eğitimlerini bile tamamlamamış oldukları görölmektedir. 1998'de zorunlu eğitim sekiz yıla çıkarılmıştır. Katılımcıların yaşları gözönünde bulundurulduğunda 5'inin (%10) kanunen de olması gerektiği gibi ortaokul mezunu oldukları görölmektedir. Barakalarda yaşayanların %10'unun üniversite mezunu olmaları ise; almış oldukları eğitime rağmen gelir seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Gecekondu bölgelerinde üniversite mezunu sakinlerin yaşaması sıklıkla rastlanan bir durum değildir. Genel olarak değerlendirildiğinde de barakalardaki eğitim seviyesinin diğer gecekondu bölgelerinden çok daha yüksek olduğu görölmektedir. Bunun başlıca nedeni barakalarda yaşama süresinin uzunluğudur. Kentte yaşama süresi uzadıkça göç edenlerin eğitim seviyeleri de yükselmektedir.

Tablo 3 – Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımları

Meslek	Sayı	Yüzde
Evhanımı	22	44
Garson	6	12
İnşaat işçisi	5	10
Aşçı	3	6
şoför	2	4
Gündelikçi	2	4
Çiçekçi	1	2
Fırıncı	1	2
Öğretmen	1	2
Senarist	1	2
Emekli	3	6
İşsiz	3	6
TOPLAM	50	100

Mesleklerine baktığımızda, Yol Altı Barakalar sokak diğer süreklileşmiş kent yoksulluğu bölgelerinden yine farklılık gösteriyor. Barakaların sakinleri de genellikle enformel sektör olarak kabul edilen işlerde çalışmakla birlikte; diğer tipik süreklileşmiş kent yoksulu bölgelerde sıkça görölen seyyar satıcılık, hammallık, ayakkabı boyacılığı,

İstanbul'un Baraka Hali: Yolatı Barakalar Sokak

katı atık toplayıcılığı gibi marjinal işlerde çalışmamaktadırlarlar. Göreli daha çok gelir getiren işlerde çalışan katılımcılardan bir bölümü de güvenceli işlerde çalışmaktadırlar. Kadın katılımcılardan sadece üçü çalışmaktadır. Çalışan kadınlardan biri öğretmen iken, diğer ikisi ise evlere temizliğe gitmektedirler. Düzenli bir işte çalışmayan kadınlar arasında evde dantel örerek, çocuk işleyerek aile bütçesine katkıda bulunanlar da vardır. Erkek katılımcılardan üçü işsiz, üçü emekli oldukları için çalışmamaktadırlar. Senarist olan erkek katılımcı ayrı tutulursa; diğerlerinin garsonluk, inşaat işçiliği, şoförlük, aşçılık, çiçekçilik, fırıncılık gibi işlerde “becerili işçi” olarak çalıştıkları görülmektedir. Bu da katılımcıların eğitim durumları ile uygun düşmektedir. Katılımcıların 26’sının hiçbir sosyal güvencesi yoktur. 19’u SSK’lı, 1’i Emekli Sandığı’na bağlı, 4’ü ise Bağkur’ludur. Kadın katılımcılardan sadece üçü çalıştığı halde 12’sinin sigortası olduğu görülmüştür. Bu katılımcılar eşlerinden ya da babalarından dolayı sigortalı oldukları ifade etmişlerdir. Bu veri aynı zamanda 10 erkeğin sigortasız çalıştırıldıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 4 – Katılımcıların Aylık Gelirleri

TL	Sayı	Yüzde
-500	4	8
500-999	16	32
1000-1499	16	32
1500-1999	11	22
2000+	3	6
TOPLAM	50	100

Katılımcıların aylık gelirleri ilk bakışta biraz düşük gibi görülebilir. Hanedeki toplam aylık gelir sorulduğu için; hanehalkı büyüklüğü de gözönüne alındığında gelirlerinin yoksulluk ve hatta açlık sınırının altında olduğu görülmektedir. Yine de gelir düzeyi baraka sakinleri, özellikle de kadınlar arasında ciddi bir ayırım yaratmaktadır. Bölgenin üst kısmındaki evlerde oturanlar genellikle daha nitelikli ve güvenceli işlerde çalışmakta, diğerlerine oranla daha yüksek gelir elde etmektedirler. Bu nedenle diğer baraka sakinlerine karşı tepkiseldirler, davranışlarını onaylamaz,

adetlerini beğenmezler. Onlarla aynı ortamda bulunmak istememekte, bir an evvel mahalleden uzaklaşmayı hedeflemektedirler. Bu hanelerdeki kadınlar zamanlarını evin içerisinde geçirmeyi tercih ederken; gelir düzeyi daha düşük olan diğer gruptan kadınlar ise sokakta birlikte oturarak, vakitlerini el işi gibi uğraşlarla geçirmekte ve sınırlı da olsa bir ilişki kurmaktadır.

b) G yks

Tablo 5 – Katılımcıların Doğum Yerleri

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
İstanbul	14	28
Ağrı	12	24
Kırkırelili	4	8
Siirt	4	8
Erzincan	3	6
Giresun	3	6
Zonguldak	3	6
Kastamonu	2	4
Niğde	2	4
Ordu	2	4
Adıyaman	1	2
TOPLAM	50	100

Katılımcıların doğum yerlerini incelediğimizde sadece 14'ünün (%28) İstanbul doğumlu olduğunu görmekteyiz. Bir gecekondü bölgesinde İstanbul doğumlu sakinlerin bu denli yüksek sayıda bulunması sık rastlanan bir durum değildir. Çünkü gecekondular kırdan kente göç edenlerin barınma ihtiyaçlarını en ekonomik biçimde karşılayabilmek için inşa ettikleri yerleşim birimleridir. Bu nedenle genellikle geçici olarak ikamet edilecek yerler olarak görülürler ve bu bölgelerde yaşayanların öncelikli hedefi ekonomik durumları dzelinece şehrin diğer bölgelerine, özellikle de apartman dairelerine taşınmaktır.⁹ Ancak süreklileşmiş yoksulluk, Yolaltı Barakalar Sokak'ın

⁹ Bkz. (4), Kıray, s:23.

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

kimi sakinlerinin gecekonduda yaşamaya devam etmelerine ve ikinci, hatta üçüncü kuşağı da burada yetiştirmelerine neden olmuştur. Rant değerinin çok yüksek olduğu Nişantaşı'nın eteklerinde, özellikle tapulu gecekonduların sahiplerinin barakaların tüm olumsuzluklarına rağmen bölgeden ayrılmayı göze alamadıklarını da düşünmekteyiz.

İstanbul doğumlu olmayan katılımcıların sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi (Ağrı, Erzincan), Karadeniz Bölgesi (Giresun, Zonguldak, Kastamonu, Ordu), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Siirt, Adıyaman), Marmara Bölgesi (Kırklareli) ve İç Anadolu Bölgesi'nden (Niğde) göç ederek İstanbul'a yerleştikleri görülmektedir. Gecekonduların bölgelemlerinin bir diğere belirgin özelliğı ise akraba ya da aynı köyden gelenlerin birarada yerleşmeleridir. Gecekonduların yapımından başlamak üzere, zor durumda kaldıklarında birbirlerine yardım etmeleri ve birarada bulunmaları, sakinlerin kendilerini kentte daha güvende hissetmelerini sağlar.¹⁰ Bu nedenle gecekonduların bölgelemlerinin ilk kurulduklarında daha homojen bir nüfus yapısı sergilerken; yıllar içerisinde farklı şehir ve bölgelerden kimselerin de bölgeye gelip yerleşmesiyle nüfus yapısı çeşitlenir. Yolaltı Barakalar Sokak da İstanbul'un en eski gecekonduların bölgelemlerinin olduğu için farklı tarihlerde, farklı bölgelerden göç dalgalarına maruz kalmıştır ve heterojen bir nüfusa sahiptir.

Göçmenler barakalarda kompartmanlar halinde yaşamaktadırlar. Yerleşimin eski sakinlerinden olan pek çok katılımcının aileleri farklı kökenlerden gelmektedirler. Babası Siirtli annesi Bandırmalı (Bandırma'ya Balkanlardan göç etmiş), babası Arnavutluk göçmeni annesi Giresun'lu, babası "Mısır Arabı" annesi Çankırı'lı olan pek çok katılımcı ile görüştük. Genel olarak yerleşimi ilk kuranların ağırlıklı olarak Çankırı, Giresun, Bandırma illerinden gelenlerle; Trakya bölgesi ve Balkanlardan gelenler oldukları söylenebilir. 1930'lardan itibaren İstanbul'a gelip barakalara yerleşen Karadenizliler'i Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'nden gelenler izlemiştir. Mahalleye son on yıl içerisinde gelip yerleşenler ise ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden gelen ve çoğunluğu evli oldukları halde "bekarlar" olarak adlandırılan erkeklerdir. Yerleşim sakinlerinin genelinde bu grupla ilgili algısı oldukça kesin bir etnik yargı taşımaktadır. Aralarında Niğde, Çorum gibi İç Anadolu illerinden gelenler olmasına rağmen; bekarlar "Kürt" olarak bilinmektedirler. Sadece bekar evinde

¹⁰ Bkz. (4), Kıray, s:102.

yaşadıkları için, öyle olmasalar bile “bekar” ve “Kürt” olarak tanımlanan bu grup, “aileler” tarafından zaman zaman dışlanmaktadır da.

Gcn ncelikli nedeni iş bulmaktır. Sadece 5’i İstanbul doğumlu olan erkek katılımcılardan 15’i iş bulmak ve çalışmak için İstanbul’a gelip yerleştiklerini beyan etmişlerdir. Diğer 5 erkek katılımcıdan 4’ babalarının çalışmak için İstanbul’a gelmesiyle, biri ise eşinin sağlık problemleri nedeniyle gc ettiklerini belirtmişlerdir. 25 kadın katılımcıdan 9’u İstanbul doğumludur. Geri kalan 16 kadın katılımcıdan 2’si babalarının iş bulmak için İstanbul’a gelmesiyle; biri İstanbul’da çalışmaya başlayan ağabeyinin çocuklarına bakmak üzere, 7’si ise eşlerinin iş bulmak için İstanbul’a gelmeleri nedeniyle, onlarla birlikte gc ettiklerini ifade etmişlerdir. 5 kadın katılımcı evlenerek İstanbul’a gelin gelirken; bir kadın katılımcı ise İstanbul’da yaşayan bir aileye evlatlık verilmiştir. Başka illerde doğmuş olan katılımcılara İstanbul’a kiminle birlikte geldikleri sorulduğunda da 13’ anne, baba ve kardeşleriyle; 10’u ise eř ve çocuklarıyla birlikte gc ettiklerini ifade etmişlerdir. Başka bir deyişle %63,8’i aileleriyle birlikte gc etmişlerdir. 13 katılımcı ailelerini memlekette bırakarak tek başlarına, arkadaşlarıyla ya da yeğen, kuzen gibi bazı akrabalarıyla birlikte İstanbul’a gelmişlerdir.

Tablo 6 – Ksatiılımcıların İstanbul’da, Yolaltı Barakalar Sokak’ta ve Evlerinde Yaşama Süreleri

Yıl	İstanbul’da Yaşama Sresi	Yolaltı Barakalar Sokak’ta Yaşama Sresi	Oturdukları Evde Yaşama Sresi
-1	1	3	8
1-5	6	16	9
6-10	7	9	9
11-15	10	7	8
16-20	1	4	2
21-25	1	1	3
26-30	1	1	1
31-35	3	-	3
36+	6	9	7

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

İstanbul doğumlu olmayan katılımcıların kentte yaşama süreleri incelendiğinde 40 yıl önce gelip yerleşenler olduğu gibi; sadece birkaç ay önce gelmiş olanların da bulunduğu görülmektedir. Gecekondularda yaşama süreleri ortalama 6 yıl civarındadır. Oysa süreklileşmiş yoksulluk nedeniyle İstanbul doğumlu olan 14 katılımcının tamamının doğduklarından beri aynı sokakta ve gecekonduya yaşadıkları görülmüştür. 4 katılımcı ise İstanbul'a geldiklerinden beri barakalarda yaşamaktadırlar. Geri kalan 32 katılımcı ise Bayrampaşa, Beşiktaş, Gültepe, Gaziosmanpaşa, Laleli, Kurtuluş, Dolapdere, Kağıthane, Aksaray, Avcılar, Çağlayan, Okmeydanı, Sefaköy, Tophane, Üsküdar, Gayrettepe, Sultanbeyli, Hasköy, Kayışdağ, Hasanpaşa gibi farklı semt ve ilçelerde bir süre ikamet ettikten sonra Yolaltı Barakalar Sokak'a taşınmışlardır.

Katılımcılardan 10'u hiç İstanbul dışına çıkmamıştır. Diğerlerinin İstanbul dışına çıkma nedenlerinin başında iş ve akraba ziyaretleri gelmektedir. Gezmek ve tatil için tercih edilen ilk yer ise kendilerinin ya da eşlerinin memleketleri olmaktadır. Bu nedenle Giresun, Kırklareli, Tekirdağ en çok tercih edilen yerler arasındadır. Gecekondu bölgelerinde yaşayanların kentte kendilerini güvende hissetmeleri için kullandıkları bir diğer mekanizma da memleketle ilişkilerini devam ettirmektir. Bizim çalışmamızda da İstanbul doğumlu olmayan 36 katılımcıdan 28'i memleketle ilişkilerinin halen devam ettiğini söylemiş ve bu 28 katılımcıdan 18'i yılda en az bir kez memlekete gittiklerini ifade etmişlerdir. Diğer 8 katılımcı 2-3 yılda bir memlekete gidebildiklerini beyan ederken; 2 katılımcı ise İstanbul'a geldiklerinden beri hiç memlekete gidememişlerdir. Ziyaretlerin devam etmesine rağmen katılımcılardan sadece 8'ine memlekette erzak gelmektedir. Memlekette kendilerine erzak gelmemesinin nedenini şöyle açıklamışlardır:

- *"Bağlantımız kalmadı."*
- *"Gerek yok."*
- *"Annem yaşlı gönderemez."*
- *"Kimse kalmadı ki, herkes göç etti."*
- *"Baba-kız ilişkimiz kalmadı, beni evlatlıktan reddetti."*
- *"Üvey olduğum için bağlarımız kopuk."*

Memleketle ve akrabalarla bağların koptuğu görülse bile *"Tatile çıkar mısınız?"* sorusuna *"Evet"* cevabı veren 18 katılımcıdan 6'sının da tatilden kastettiklerinin

memlekete gitmek olduğu grlmştr. Geri kalan 12 katılımcının tatil için tercih ettikleri yreler Bodrum, Antalya, ınarcık, Erdek, Avşa ve şile'dir. şile, Erdek, Avşa ve ınarcık İstanbul'a yakın oldukları için tercih edilirken; Bodrum, Antalya sessiz, sakin ve denizi güzel olduğu için tercih edilmektedir. Tatile çıkan katılımcıların bunu bir alışkanlık haline getirdikleri ve her yıl tatile çıktıkları grlmektedir. Katılımcılardan biri ise bazı günler kayığını Hayırsızada'ya çekerek tatil yaptığını ifade etmiştir.

c) Barakalarda Yaşam

1950'den sonra oluşan ve nöbetleşe yoksulluğun yaşandığı bölgelerde gecekodu standartları göreli olarak iyi durumdadır. Evler inşa edilirken belli bir büyüklükte olmasına, yeterince güneş almasına dikkat edilmiştir. Aynı şekilde bu evler genellikle geniş bahelidirler. Yerleşim alanı olarak da bu bölgeler kırsal yerleşimin dağınık özelliğini gösterirler. Hatta kimi yeni gecekodu bölgeleri köy izlenimi uyandırmaktadır. Süreklileşmiş kent yoksulluğu bölgeleri ise genel olarak sınırlı bir alanda çok sayıda evin sık olarak yerleşmeleriyle oluşmuştur. Evler oldukça küçüktür. 6-7 metre karelik tek odalı evlerde 7-8 kişilik aileler yaşayabilmektedir. Bu evler salgın hastalıklar için davetiye çıkaran son derece kötü sağlık koşullarına sahiptir. Isı yalıtımı çok zor gerçekleştirilebilmektedir. Evler genelde aşırı derecede rutubetlidir. İnşaat malzemesi olarak teneke parçaları, karton parçaları, kasalar gibi dayanıksız malzemeler sık sık tercih edilmektedir.

Derviş, 1935 yılında gezdideği Nişantaşı Teneke Mahallesiini şöyle betimlemektedir: *“İlerinde nasıl oturulduğuna hayret ettiğim ve hepsinin birer karış boylarına bakmaksızın iki katlı olmak iddiasında buldukları evlerin arasındayım. Bu evler keçiyolu bile denemeyecek kadar dar sokakların arasına dizilmiş. Ortaları ukur kenarları yüksek bu sokaklar sokaktan çok kurumuş ince dereleri hatırlatıyorlar. Kurumuş diyorum, hayır yanlış. Bu tahta barakaların*

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

yanındaki çullarla örtülmüş tahta helaların bütün kiri bu on beş yirmi sokağın belki 10'unu daima bir dere halinde bırakıyor.”¹¹

Konutların sıkışık ve üst üste yığılmış görüntüsü Yolaltı Barakaları'nda da mevcut olmakla birlikte; en azından kanalizasyon sistemi bulunmakta ve sokaklardan küçük dereler akmamaktadır. Ancak, bu bölgelerde rastlanılan bir konut tipi de aynı avlunun içerisinde çok sayıda odanın sıralandığı yapılardır ve buralarda kimi zaman 4-5 ailenin tuvaleti ortak kullandığı görülmektedir. Çalışmamızda bu tip yapı gruplarında genellikle barakalardan birinde ev sahibinin, diğerlerinde kiracıların yaşadıkları görülmüştür. Aynı bahçe içerisindeki dört ayrı barakadan her birini bir oda şeklinde kullanan ve evlerini “4 odalı” olarak tanımlayan katılımcılar da olmuştur.

Barakaların büyüklüğü 10-90 m2 arasında değişmektedir. Katılımcılardan 15'i evlerinin tek, 23'ü iki, 8'i üç, 2'si ise 4 odalı olduğunu beyan etmişlerdir. Barakalardan 8'inde tuvalet, 15'inde mutfak ve banyo bulunmamaktadır. Tek odadan ibaret olan 10 m2'lik evlerde genelde bekarlar yaşamaktadır. Bekar barakalarının dekorasyonu genellikle bir ranza, bir masa ve iki sandalyeden ibarettir. Bekarlar ısınmak için daha çok elektrik sobası kullanırken; diğer katılımcılar odun-kömür sobasını tercih etmektedirler. Genel olarak gecekondu bölgelerindeki konutlar temel ihtiyaçların karşılanabildiği ama toplumun genelindeki oluşmuş olan standartlar göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalan yapılardır. Bu bölgeler için görece yoksulluktan söz edilebilir. Buna karşılık süreklileşmiş kent yoksulluğu bölgelerinde yaşayanlar konut anlamında da mutlak yoksulluk içerisinde dirler. Temel konut standartlarının pek çoğundan yoksun bir biçimde hayatlarını sürdürmektedirler.

Katılımcılara evleri ile ilgili sorun yaratan koşullar sorulduğunda sırasıyla rutubet, ısınma, çatının akması, haşerat bulunması, tesisatın eskimesi, evin yeterince güneş almaması, pencere pervazlarının çürük olması, evin genelinin sağlam olmaması, havalandırmanın yetersiz olması, çamaşır kurutma yeri olmaması ve evin küçük olması gibi sorunları dile getirmişlerdir. Katılımcılardan ikisi ise evin hiçbir sorunu olmadığını beyan etmişlerdir. Katılımcılara olanakları olsa evde yapacakları ilk onarım veya değişikliğin ne olduğu sorulduğunda bir kısmı kiracı oldukları için hiçbir tamirat yapmayacaklarını, bir kısmı da hemen başka bir eve taşınacaklarını ifade etmişlerdir. İki

¹¹ Suat, Derviş, “İstanbul Halkı Nerelerde Otururlar?”, Cumhuriyet. 2 Haziran 1935

katılımcı evlerinin herhangi bir onarıma ihtiyaçı olmadığını söylerken; bir katılımcı da “Zaten yaptırdım” demiştir. Ev sahibi olanlardan evlerinin onarıma ihtiyaçı olduğunu düşünenler ise öncelikle eve mutfak ve banyo yaptırmak, çatıyı tamir ettirmek, kapı ve pencereleri değiştirmek ve zemini düzeltmek istemektedirler.

Barakaların mülkiyet durumunu incelediğimizde katılımcılardan 15’inin ev sahibi, 26’sının kiracı, 9’unun ise baba, kayınvalide, kardeş gibi bir akrabalarının evinde kira ödemeksizin yaşadıkları görülmüştür. Barakalarda yaşayan “bekarlar”ın tamamı kiracıdır ve bekar evlerinin sahiplerinin bir bölümü de barakalarda yaşamaktadır. Katılımcılardan kiracı olanların 7’sinin ev sahipleri de aynı barakalarda yaşamaktadır. Birbirlerine çok yakın bir biçimde inşa edilmiş barakalardan oluşan ve içine girildiğinde büyük bir labirenti andıran yerleşimde çok sayıda bekara ev kiralamış olan bir katılımcının evi adeta pansiyon görünümündedir. Evi, aynı avlu içerisinde yan yana sıralanmış çok sayıda ve kimi zaman birbirleriyle bağlantılı küçük barakalardan müteşekkildir. Bir otel işletmecisini andıran bu katılımcının 20’den fazla kiracısı bulunmaktadır ve maddi durumu müsait olmasına rağmen barakalarını bırakamadığı için yerleşimde yaşamaya devam etmektedir.

Barakaların bir bölümü tapulu bir bölümü tapusuzdur. Çalışmamızın katılımcılarından 21’i de evlerinin tapusu olduğunu; 29’u ise tapusu olmadığını beyan etmişlerdir. Tapulu ve tapusuz konutlar büyük oranda iç içe geçmişlerdir. “Aileler” ve “bekarlar” gibi yerleşimdeki bir diğer ayırım da “tapulular” ve “tapusuzlar” arasında yaşanmaktadır. Şişli Belediyesi’nin yerleşimi yıkarak yerine apartmanlar yapma teklifi bu ayırımı daha da keskinleştirmiştir. Çünkü “tapulu” barakaların sahipleri tapusu olmayanlara da barakaları karşılığında daire verilmesine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Kiracılar bu çekişmenin tamamen dışında kaldıkları için konuyla ilgili fikir beyan etmezken; çok sayıda baraka sahibi olanlar da mülkleri karşılığında kendilerine kaç daire verileceği konusunda ciddi endişeler duymakta ve kira gelirlerini kaybetmek istememektedirler.

Yerleşimin yukarısında oturan ve maddi durumu daha iyi olan kadınlar evlerini sevmemekte ve ilk fırsatta taşınmak istemektedirler. Nerede oturdukları sorulduğunda “gecekondu” demekten utandıklarını itiraf eden bu katılımcılar “Beşiktaş, Teşvikiye” şeklinde genel bir cevap verdiklerini ifade etmişlerdir. “Gecekondu demek işime

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

gelmiyor, demiyorum pek. Gelince görüyorlar ama!" diyen bir evhanımı evine gelecek olurlarsa bu gerçeği öğrenecekleri için arkadaşlarını eve çağırmadığını da itiraf etmiştir. Yaşadıkları hayatla barışık olmayan bu kadınların yerleşimle ilgili "aidiyet" duyguları çok zayıftır.

Aşağı tarafta oturan kadınların ise, hayatlarından memnun oldukları ve yerleşimi daha çok sevdikleri görülmüştür. "Nerede oturuyorsun?" sorusuna çekinmeden;

- *"Teşvikiye gecekondularında."*
- *"Teşvikiye'nin varoşunda."*
- *"Teşvikiye'nin en güzel yerinde."*
- *"Beşiktaş pazarının ordaki gecekondularda."*
- *"Teşvikiye'de diyorum, şaşırıyorlar. Gecekondularda diyorum. Kimse bilmiyor burada gecekondu olduğunu. Jet-set'in ortasında gecekonduda oturuyorum."* şeklinde cevap vermektedirler.

d) Komşuluk İlişkileri

Çalışma kapsamında katılımcılara komşular ve komşuluk ilişkileri ile ilgili bir grup soru yöneltilmiştir. Bu soruları yanıtlarken katılımcıların istisnasız tamamı soruları barakalarda yaşayan komşuları şeklinde algılamış ve buna göre yanıtlamışlardır. Evlerinin birkaç metre uzağında yer alan apartmanların sakinlerini "komşu" kategorisinde değerlendirmemektedirler. Barakalılar Nişantaşı sakinlerine karşı kayıtsızdırlar. Olumlu yargılar da olumsuz yargılar da çok kuvvetli değildir. Genel olarak mahalle sakinleri Teşvikiye'nin varlığının farkında olmakla beraber; onların ulaşılmaz olduğunu düşünerek, değerlendirme dışı tutmaktadırlar. Bu iki dünyanın insanları arasındaki kopukluk kırılmamaktadır.

Yolaltı Barakaları ve Nişantaşı sakinleri mekansal olarak iç içe yaşamalarına karşın birbirlerine fazlasıyla yabancıdırlar. Aynı dünyanın içindeki çatışma halindeki iki grup gibi değil; başka dünyaların insanları gibi görülmektedirler. Yerleşimin sakinlerinden çok küçük bir grup apartmanlarda temizlik işlerinde çalışmaktadır. Onun

dışında katılımcıların bir çoğunun etraftaki apartmanlarda kimlerin yaşadığı ya da ne işler yaptığı konusunda net bir fikri yoktur. Barakalar yıllardır orada olmalarına rağmen; aralarında değil evlilik ilişkisi, bir komşuluk ilişkisinin bile kurulmadığı görölmüştür. Karşılıklı ilişkilerin yokluğu iki ayrı dünya oluşturmakta ve bu durum baraka sakinlerinin ilerine kapanmasına neden olmaktadır. Bu da anominin varlığının çok açık bir göstergesidir ve Yolaltı Barakalar Sokak'ın, yüzyüze ilişkilerin olduğu varsayılan bir gecekondü mahallesinden farkını ortaya koymaktadır.

“Mahallede kendinizi dışlanmış hissettiğiniz oluyor mu?” sorusuna katılımcıların tamamı “Hayır” cevabı vermişlerdir. Bir katılımcının “*Alınm açık kendimi dışlattırmam ama kavga edenleri dışlarlar*” Őeklindeki cevabı da kanunlara, kurallara uydukları, sorun çıkarmadıkları sürece ne kadar zengin olsalar da mahalle sakinlerinin kendilerini dışlayamayacaklarını düşündüklerini göstermektedir.

“Apartmandakiler” ile “barakadakiler” arasındaki farklılıkların algılanış biçimlerini ve ilişkileri irdelemeyi amaçlayan çalışmamızda yerleşimin çevresindeki apartmanlarda yaşayan mahalle sakinleriyle mülakat yapılmamıştır. Ancak, mahalle muhtarı ile yaptığımız görüşme sırasında muhtarlıkta bulunan ve uzun yıllardır Nişantaşı'nda yaşadığını belirten bir hanım, muhtara Yolaltı Barakaları ile ilgili sorular yönelttiğimizi duyunca, “*Belediye, o eski püskü evleri yıkıp oraya bir çok katlı otopark, yanına bir alışveriş merkezi, çevresine de yeni apartmanlar yapıp sokak sakinlerine o apartmanlardan daireler verse fena mı olur yani?*” diyerek barakalarla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Tek bir beyandan yola çıkarak mahalle sakinlerinin barakalardaki komşularıyla ilgili tutumları hakkında bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Ancak Nişantaşlıların barakaların bu halinden çok da memnun olmadıklarını düşünmekteyiz.

Barakaların sakinleri arasında da güçlü komşuluk ilişkileri olduğu söylenemez. Cemaat duygusu büyük oranda ortadan kalkmıştır. Hemşerilik temelli gruplaşmaların içinde bile herkes diğerine karşı tek başınadır. Komşuluk ilişkilerinin zayıflığı genel olarak bir yakınma konusudur. Trakyalı katılımcılardan biri daha önce Tophane'ye yerleştiğini oradaki komşuluk ilişkilerini çok özlediğini belirtmiştir. Ağırlıklı olarak Romanların yaşadığı Tophane, cemaat ve dayanışma ilişkilerinin korunduğu bir süreklileşmiş kent yoksulluğu bölgesi olarak katılımcının yerleşimde bulamadığı bir

İstanbul'un Baraka Hali: Yolaltı Barakalar Sokak

ilişki yoğunluğuna sahiptir. Yolaltı Barakalar Sokak ise birçok gruba bölünmüş olduğundan; dayanışma ilişkileri muhafaza edilememiştir.

Sonuç

Yolaltı barakaları, İhlamur Deresi etrafındaki birkaç yoksulluk merkezinden biridir. 80 yıla yakın bir zamandır kent yoksullarına ev sahipliği yapmaktadır. Bu süre içerisinde konut yapısı hemen hemen hiç değişmemiştir. Bir avlu içinde çok sayıda evin yer aldığı, sık dizilmiş küçük ve pek çok temel ihtiyaç için yeterli olmayan konutlarıyla böyle bir yerleşim alanına İstanbul'un gelir düzeyi en yüksek bölgelerinden birinin ortasında rastlamak şaşırtıcı bir durumdur.

Çalışmaya başladığımızda İstanbul'un en "seçkin" semtinde bir baraka adacığının bulunması çok keskin bir ayırım gibi görünmüştü. Aralarındaki sosyo-ekonomik uçurumun baraka sakinleri tarafından algılanış biçimini ve etkilerini irdelemeyi hedeflemiştik. Baraka sakinleri, apartmanlarda yaşayan komşularının daha zengin, daha kültürlü, daha iyi mesleklere sahip olduklarını kabul etmekle birlikte; aralarında hiçbir fark olmadığını, neticede hepsinin insan, kendi deyimleriyle "9 aylık" olduklarını ifade etmektedirler.

- *"Ya onlar zengin sadece, yoksa aynıyız."*
- *"Pek fark yok. Birşey olduğunda yardım da ederler."*
- *"Burada oturan insanlar sana zarar vermek bir yana, onlardan bişeyler öğreniyorsun, hepsi kalburüstü insanlar."*

Beyanlarından da görüldüğü üzere barakaları çevreleyen apartmanlarda yaşayanlara karşı ciddi bir ötekileştirme ya da özenme eğilimleri yoktur. Çünkü onların da daha üst sokaklarda yer alan ve hem sınıf hem statü bakımından kıyaslandıklarında oldukça aşağıda kaldıkları daha üst bir yerleşim alanı vardır ve aralarındaki fark en az onlarınki kadar belirgindir. Yolaltı Barakaları sakinleri, kendilerine bir faydası olmasa da bu farkın farkındadırlar. Apartmanlardan kimi zaman kendilerini "gecekondu insanı" diye küçümseyenler, kendilerine "tepeden bakanlar" olduğunu ifade eden katılımcılar bile bu durumu ciddiye almamamaktadırlar. Sonuçta kendilerine yüksekten bakan

apartman sakinlerine daha yüksekten bakan başka ve daha zengin kimselerin olduğunu bilmektedirler. Kıray da gecekondulu sakinlerinin yesi oldukları grubu yargılamaları söz konusu olduğunda, toplum kendilerine çok az hareketlilik olanağı tanıdığı ve mevcut tabakalaşmayı veri olarak kabul ettikleri için, kendilerini farklı bir sınıf ya da daha yüksek bir tabaka ile karşılaştırmadıklarının ve ona zlem duymadıklarının altını çizer.¹²

Apartmanlarda yaşayanlarla aralarındaki en önemli farkın “ekonomik” olduğunu belirten ve bu farkı fazlaca önemsemeyen katılımcılar, baraka sakinleri söz konusu olduğunda her türlü farklılığın altını çizmektedirler. Gelir seviyesi, doğum yeri, medeni durum, evlerinin tapulu olup olmaması gibi kriterler doğrultusunda öylesine ayrışmışlardır ki, gecekondulu bölgelerinde sıklıkla grlen “cemaat” yapısını burada görmek imkansızdır. “Biz” duygusuna sahip olmayan baraka sakinlerinin herhangi bir konuda uzlaşmaları, herhangi bir sorunla ilgili olarak biraraya gelmeleri ve çözüm üretmeye çalışmaları söz konusu bile değildir. Bu nedenle yerleşimin yakın bir gelecekte bir “Kentsel Yenileme Projesi”ne sahne olacağını ve böyle bir proje ortaya çıktığında bu zıtlılaşmanın daha da keskinleşeceğini öngörmek hiç de zor değildir.

Kaynakça

Pamuk, Orhan, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Mađđnl, A. Zeynep, *‘Seçkin’ Sektin ‘Seçkin’ Sakinleri: Teşvikiye – Nişantaşı*. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005.

Mübeccel B., Kıray, *Kentleşme Yazıları*. Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003.

Erder, Sema, *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İletilşim Yayınları, İstanbul, 1996.

Dervilş, Suat, “*İstanbul Halkı Nerelerde Otururlar?*”, Cumhuriyet. 2 Haziran 1935

¹² Bkz. (4), Kıray, 103.